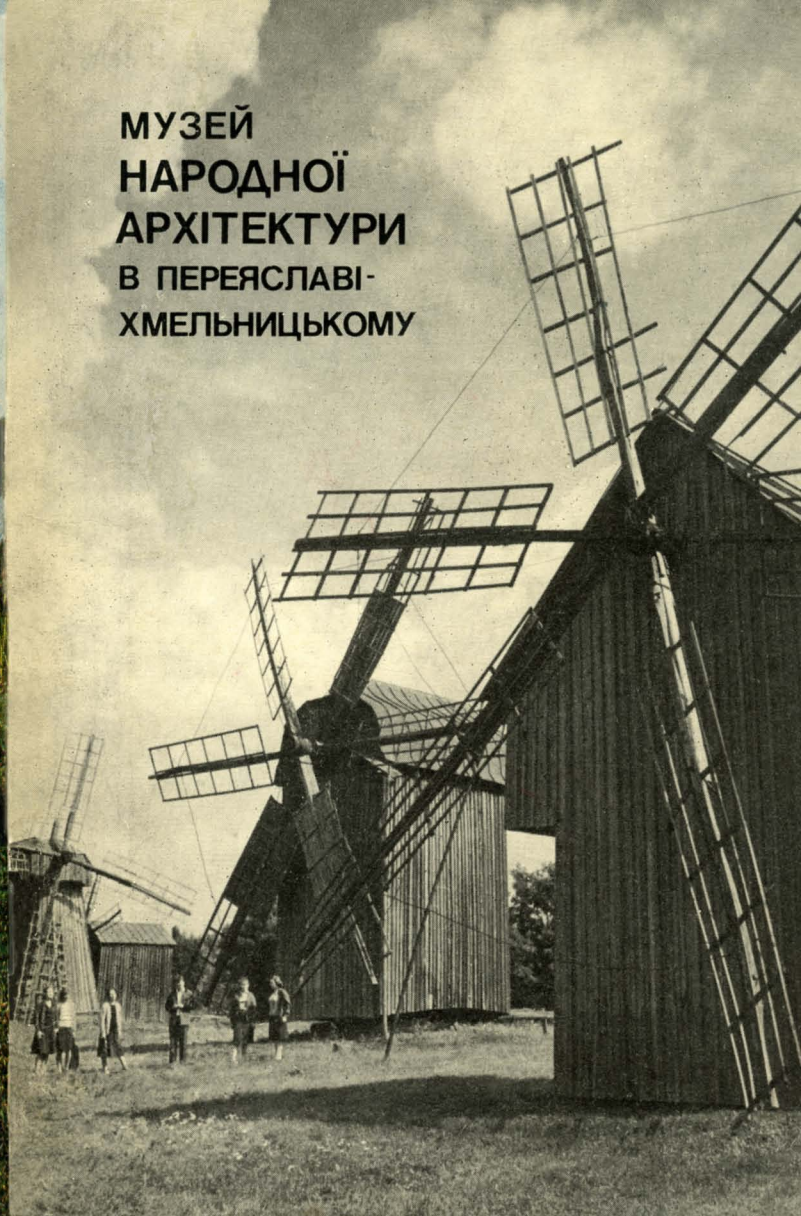

55 коп.

МУЗЕЙ
НАРОДНОЇ
АРХІТЕКТУРИ
В ПЕРЕЯСЛАВІ-
ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Музей под открытым небом, расположенный на берегах рек Трубежа и Поповки, является одним из интереснейших музеев Переяслава-Хмельницкого. Он пользуется большой популярностью у советских и зарубежных туристов.

В необычном поселении можно увидеть разнообразные старинные постройки, познакомиться с архитектурой и бытом села второй половины XIX века.

Издание рассчитано на широкий круг читателей.

МУЗЕЙ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ І ПОБУТУ В ПЕРЕЯСЛАВІ-ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

MUSEUM OF FOLK ARCHITECTURE AND LIFE IN PEREYASLAV - KHMELNITSKY

Фотоальбом

На мальовничій околиці Переяслава-Хмельницького розташований музей народної архітектури і побуту — один із перших на Україні. Створений у 1964 р., він займає нині площу 30 га на схилах Татарської гори, де збереглися цінні пам'ятки матеріальної культури з найдавніших часів. Музей розповідає про еволюцію житла й домашнього вогнища на території Середньої Наддніпрянщини від пізнього кам'яного віку до житла перших радянських комунарів на Переяславщині, розвиток матеріальної культури — від кам'яних ножів до освоєння космосу — і духовної культури — від кам'яних скульптур кочівників до високохудожніх творів народних художників Ганни Собачко-Шостак, Катерини Білокур, Марії Примаченко. Водночас його експозиція чітко розкриває класову диференціацію на селі в другій половині XIX ст.

Забудова музею-села — вулично-безсистемна, з майданом, — характерна для Середньої Наддніпрянщини. Центральне місце в ній займають селянські двори-садиби — основні виробничо-економічні одиниці індивідуального сільського господарства. Біля садиб квітники, городи, садки; відповідно оформлені й інтер'єри хат. Усе це дає можливість у зримих образах народної архітектури відтворити картини життя і побуту різних соціальних верств населення цього регіону в другій половині XIX ст.

Краєвид українського дореволюційного села важко уявити без вітряків, курганів, церков. Ці старовинні споруди широко представлені в музеї просто неба. Своєрідний архітектурний ансамбль прикрашає так званий церковний майдан: козацька церква початку XVII ст., дзвіниця середини XVIII ст., церковна сторожка, кам'яні козацькі хрести XV — XVII ст. із сіл Переяславщини та В'юнищанська церква 30-х рр. XIX ст. Між козацькою церквою і церковно-приходською школою розташувалися садиба сільського священика другої половини XIX ст. та двір гончаря середини XIX ст. На косогорі в оточенні акацій і лип стрімко піднялася Андрюшівська церква — видатна пам'ятка архи-

тектури XVIII ст., увічнена на одному з малюнків Т. Г. Шевченка.

Поруч, за високою брамою, двір куркуля-промисловця 70-х рр. XIX ст. з великим фруктовим садом. Тут повний комплекс господарських будівель: велика клуня, повітка, саж, погріб, комора, повітка з олійницею, а за хатою — два вітряки.

Подвір'я середняка — чепурне, з чорнобривцями і мальвами, вишневим садком, білою хатою, відкрите, огорожене плетеною лісою з перелазом. Будівлі розміщені безсистемно: перед вікнами хати комора, повітка, саж, у глибині двору клуня. Сама хата — класичний тип трикамерного житла (хата — сіни — комора). Одвічні народні традиції позначилися на її конструктивних особливостях і характері інтер'єра, що відзначаються зручністю, простотою й цілісністю. Наявність одного жилого приміщення зумовила його чіткий функціональний розподіл: вхід до хати — із сіней, підлога земляна, так звана долівка, яку влітку застеляли травой, взимку — соломой. Мало не третину хати займає громіздка піч, комин якої розмальований за мотивами настінних розписів народних майстринь Переяславщини Ганни Собачко-Шостак і Параски Власенко. Між піччю і причілковою стіною — під для спання, попід стінами лави — широкі, масивні, від стіни до стіни; на покуті стіл, біля дверей мисник, полиці для посуду, над полом жердка для одягу і полиця. На стінах домоткані рушники із сіл Переяславщини.

Приземкувата, з маленькими віконечками й низенькими дверима хата селянина-безземельника. Вона являє собою перехідний тип від курної до білої, так звана напівкурна. В інтер'єрі поряд із найнеобхіднішими речами побуту знаряддя праці шевця, ложкаря, в сінях пристрій для виготовлення вірьовок. Ці дрібні промисли були істотною підмогою у злидненому господарстві селянина-бідняка.

У сусідньому дворі представлено олійний промисел. Колекція олійниць і спеціальних пристроїв дає можливість простежити за процесом виготовлення олії.

У центрі села, біля озера, розкинувся просторий ярмарковий майдан із крамницями, рундуками, торговими рядами, конов'яззю, будинком сільської управи. Маленькими віконечками дивиться на майдан хата бідної вдови. Вхід до неї — прямо з вулиці. Через злидні та безправ'я самотні жінки змушені були жити в таких умовах. Своє помешкання в осінньо-зимовий період вони здавали сільській молоді за невелику плату для вечорниць і досвіток. В інтер'єрі

Добраничівська стоянка (фрагмент).
15—10-е тисячоліття до н. е.
Midden in the vil.
Dobranichivka. Detail.
15th—10th millenium B. C.

Житло періоду черняхівської культури.
IV ст. н. е.

Dwelling of the period
of Chernyakhovskaya
culture. 4th c. A. D.

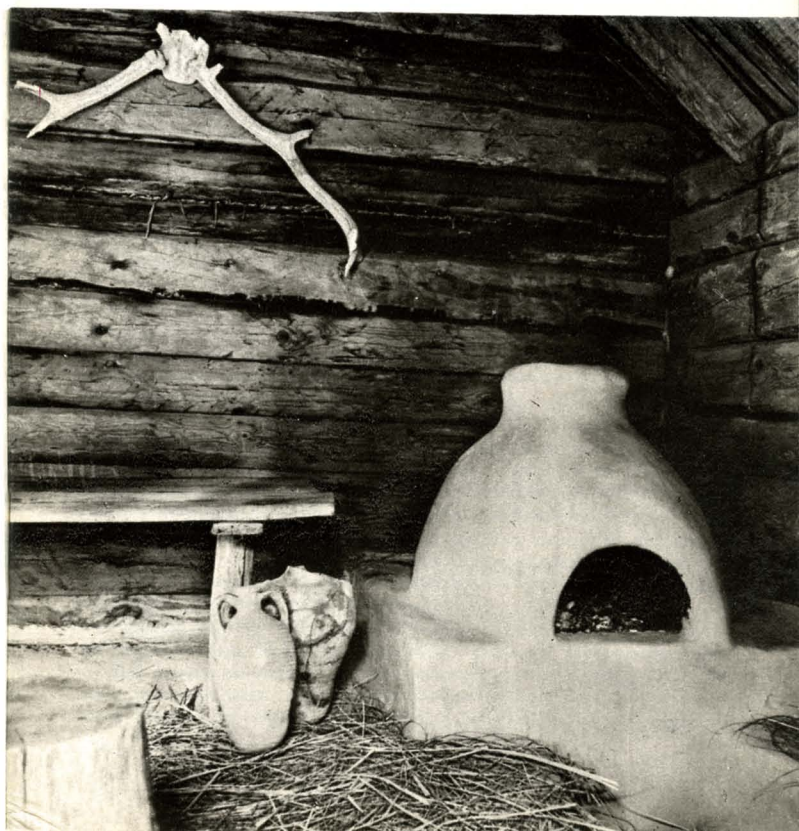
Половецька кам'яна
баба. XI ст.
Stone image of the
Polovtsi tribe. 11th c.

Житло часів Київської Русі. XI ст.
Dwelling of the period of Kievan Rus.
11th c.

Інтер'єр житла часів Київської Русі
Interior of the house of the period
of Kievan Rus

кілька прядок, гребенів із днищами, мотвила, на лавах і столі лежать рушники й сорочки з недокінченою вишивкою. Ансамбль ярмаркового майдану завершує шинок і двір чинбаря.

Неподалік від майдану експонується пам'ятка часів громадянської війни — хата, в якій 1919 р. містився штаб бригади Г. І. Котовського, про що розповідає скромна меморіальна дошка.

Вдалині видніє будинок перших комунарів Переяславщини. У його меморіальній кімнаті — особисті речі комунарів, предмети побуту, меблі, фотографії, преса того часу. У решті семи кімнатах будинку розміщена виставка декоративного домашнього ткацтва.

На околиці села-музею — мальовнича вервечка з 14 вітражів. Це одна з найбільших колекцій у нашій країні. За народною традицією вітражі розміщені поодиночі й групами. В організації архітектурного обличчя українського села XVIII—XIX ст. вони відігравали значну роль. Ставили їх на найвищому місці, щоб було помітно здалеку. Тому народні майстри особливу увагу приділяли формі, пропорціям цих споруд, декоративному оформленню.

Над яром притулився невеличкий двір селянина-бідняка. У його хаті все надзвичайно скромне, кожна річ говорить про малі статки господаря: посуд переважно дерев'яний, замість столу — скриня, на покуті два рушники, на жердці — блаженський повсякденний одяг.

Є в музеї унікальний за соціальним смислом експонат — корчма XIX ст. Скільки горя бачили її стіни! Знедолені бідняки залишали тут останній гріш, а то й свитину або ж чоботи. За мізерний могорич куркуль чи сам корчмар накидали довгорічне ярмо позики на шию малоземельним селянам, котрі не могли вибитися з нужди.

Через дорогу від корчми так званий лісовий кордон — комплекс житлових і господарських будівель для лісників та об'їждчиків: великий зрубний будинок кінця XIX ст. на дві половини, повітка, шишкосушарня. Тут зібрана велика колекція знарядь по догляду за лісом, в інтер'єрі житла лісника — чучела звірів і птахів.

Мальовничий куточок музею — вулиця Вишнева з вишнями по обидва боки, з колодязями й журавлями, садибами столяра, ткача, гребінника, бондаря. Це типові двори селян-ремісників періоду розвитку капіталістичних відносин на селі. Праця на злидненій смужці землі не могла забезпечити сім'ї цих селян найнеобхіднішим, тож ремесло господарів стало основним засобом існування. У кожній май-

стерні ремісників зібрані відповідні інструменти і пристрої, заготовки, зразки готової продукції. Стосовно до занять господарів відтворено інтер'єри їхніх хат.

У кінці вулиці Вишневої величезна садиба куркуля-землевласника кінця XIX ст. У дворі кілька комор, саж на дві половини, клуня, повітка, великий будинок. Умеблювання кімнат поєднує традиційне й нове, що запозичували куркулі у багатих міщан, поміщиків, священників, спосіб життя яких вони прагнули перейняти.

Житло, майстерні, господарські будівлі досить повно відтворюють картини життя і побуту українців Середньої Наддніпрянщини в пореформений період, показують їхню самобутню творчість, яскравий талант будівничих, високу художню майстерність.

Музей народної архітектури і побуту став справжньою скарбницею народного мистецтва, визначним пам'ятником творчому генію українського народу, який, долаючи соціальний і національний гніт, політичне безправ'я, творив шедеври, прикрашав свою землю. Його експозиція допомагає нинішньому поколінню радянських людей глибше зрозуміти історичне минуле свого народу, спосіб його життя, дає можливість порівняти минулину українського села з його щасливим сьогоденням.

Козацька церква. Початок XVII ст.

Cossack Church. Early 17th c.

Андрішівська церква. Середина XVIII ст.

Church from the vil. Andrushiv.
Mid-18th c.

В'юницька церква. Перша половина XIX ст.

Church from the vil. Vyunishche.
First half of the 19th c.

Хата гончаря. Друга половина
XIX ст.

Potter's cottage. Latter half of
the 19th c.

У майстерні гончаря
In a potter's workshop

Комора. Перша половина XIX ст.

Barn. First half of the 19th c.

Хата селянина-олійника. Друга
половина XIX ст.

Cottage of the oil-manufacturer
Latter half of the 19th c.

Интер'єр хати селянина-олійника

Interior of the oil-manufacturer's
cottage

Комора. Друга
половина XIX ст.

Barn. Latter half of
the 19th c.

Куточок двору селя-
нина-середняка. Се-
редина XIX ст.

Corner of a middle-
peasant's farmstead.
Mid-19th c.

Інтер'єр хати селя-
нина-середняка

Interior of a middle-peas-
ant's cottage

Куточок сіней у хаті
селянина-середняка

Vestibule in the middle-
peasant's cottage.
Partial view

Двір бідної вдови.
Середина XIX ст.

Courtyard of a poor
widow's cottage.
Mid-19th c.

Церковноприходська
школа. Кінець XIX ст.

Parish school. Late
19th c.

На ярмарковому майдані.
Кінець XIX ст.
Market square. Late 19th c.

Куточок розваг на ярмарко-
вому майдані

Amusement grounds in the
market square

Хата селянина-чинбаря. Перша
половина XIX ст.

Tanner's cottage. First half of
the 19th c.

Куточок сімей у хаті селянина-
чинбаря

Vestibule of the tanner's cottage.
Partial view

Інтер'єр хати селянина-чинбаря

Interior of the tanner's cottage

Вулиця музею-села (фрагмент експозиції)

Street of the museum-village.
Partial view

Шинок. Кінець XIX ст.

Tavern. Late 19th c.

Інтер'єр кімнати в будинку перших комунарів Переяславщини

Memorial room in the cottage of the first Communards from Pereyaslav region

The Open-Air Museum of Folk Architecture and Life in Pereyaslav-Khmelnytsky is situated on the picturesque outskirts of the town and is one of the first of its kind in the Ukraine. It was set up in 1964 and now occupies an area of 30 hectares on the slopes of the Tartar Hill where important monuments of material culture have been preserved from ancient times. The museum tells of the evolution of the dwelling in the Ukraine's regions located along the middle reaches of the Dnieper from the late Stone Age to the times of the first Soviet Communards in the Pereyaslav region. It also relates the story of the development of material and spiritual cultures from the period of stone knives and stone sculptures produced by nomads to that of electric lamps and highly artistic works of art by famous folk artists such as Hanna Sobachko-Shostak, Katerina Bilokur and Maria Priymachenko. The museum exposition clearly reveals the class differentiations existing in the Ukrainian village during the latter half of the 19th century.

The museum-village was built up according to the traditions typical of the areas along the Dnieper's middle reaches: it had only one square and the streets were laid without any system. The centre of the village is occupied by individual farmsteads which formerly constituted the basic source of agricultural production. The cottages are surrounded by flower-beds, kitchen gardens and small orchards; their interiors correspond in every detail to those of the past. The flower-beds, kitchen gardens and small orchards; their interiors correspond in every detail to those of the past. The museum exposition as a whole reproduces vivid picture of the life and customs of various social groups of the region's population in the latter half of the 19th century.

It is hard to picture the Ukrainian village without windmills, barrows or churches. Many of these old structures are represented in the open-air museum. An original architectural ensemble adorns the so-called church square of the museum. It comprises a Cossack Church of the early 17th

century, a mid-18th century bell-tower, a church warden lodge, Cossack grave crosses of stone of the 15th—17th centuries from the villages of the Pereyaslav region, and a church of the 1830s from the village of Vyunishche. The farmstead of a village priest and the potter's yard, both of the 19th century, are situated between the Cossack Church and the parish school. On the slope of a hill, surrounded by acacias and lime-trees, rises the slender structure of a church from the village of Andrushki. It is a valuable architectural monument, which Taras Shevchenko depicted in one of his drawings.

Quite nearby, beyond the high gate, there is a rich manufacturer's farmstead of the 1870s with a big orchard. The farmstead includes a whole complex of farm buildings: a large threshing barn, shed, pigsty, cellar, storehouse, a shed housing an oil-press, and two windmills.

The farmstead of a middle peasant is neat and tidy; the courtyard, grown with marigolds, mallows and a cherry orchard, is uncovered and enclosed by a wattle fence with a stile; the cottage is whitewashed. The farm's buildings are arranged unsystematically: in front of the cottage there is a store-house, a shed, and a pigpen, while a threshing barn is in the middle of the yard. The cottage presents a classical example of a three-chamber dwelling comprising a living room, a vestibule and a store-room. The age-old traditions of Ukrainian folk architecture have determined the cottage's design and its interior characterized by simplicity and comfort. The floor in the cottage is made of earth or clay. In summer it is covered with grass, and in winter with straw. A bulky stove occupies almost one third of the cottage. The front of the stove is adorned with ornamental drawings based on the murals of the famous folk artists from the Pereyaslav region, Hanna Sobachko-Shostak and Paraska Vlasenko. Between the stove and the lateral wall there is a plank-bed; broad massive benches run along the walls; a table is placed in one of the corners, a cupboard and shelves for dishes are near the door, a pole serving as a clothes rack is fixed over the bed. The walls are hung with home-spun rushniks (decorative towels) from the villages of the Pereyaslav region.

Further on we come to the home of a poor peasant. The house is squat, with small windows and a low door. Inside one can see the most necessary household utensils, also implements and tools of a shoemaker and a spoon-maker. In the vestibule there is a device for making ropes. These

Поліська хата. Друга половина XIX ст. Тут 1919 р. містився штаб бригади Г. І. Котовського

Cottage from Polissya area. Latter half of the 19th c. In 1919 it housed the headquarters of the brigade commanded by G. Kotovsky

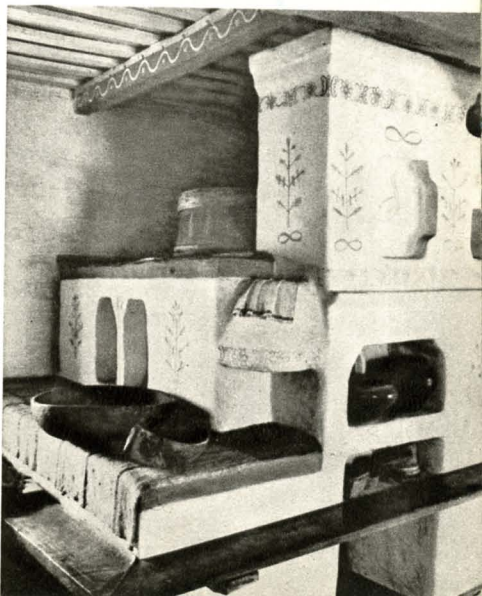
Куточок сіней у поліській хаті

Corner of the vestibule in the cottage from Polissya area

Интер'єри поліської хати

Interior of the cottage from Polissya

small industries were an essential aid to the poor peasant in his miserable existence.

Installed in the neighbouring courtyard is a number of oil-presses and special devices which enable one to follow the process of oil production.

A spacious market square complete with shops, rows of stalls, a tethering post and the village council is situated in the centre of the museum-village, near the lake. The house of a poor widow looks onto the market square through its tiny windows. Inside there are several spinning wheels, hackles and reels; *rushniks* with unfinished embroidery lie on the benches and on the table. A tavern and a tanner's yard complete the ensemble of the market square.

Not far from the square stands a memorial from the period of the Civil War. It is the cottage which in 1919 housed the headquarters of the legendary brigade commanded by Grigory Kotovsky.

In the distance one can see the house of the first Communards from the Pereyaslav region. Its memorial room shows some of the personal belongings of the Communards, household utensils, furniture, photographs and newspapers of the time. An exhibition of decorative home weaving is arranged in the seven other rooms.

On the outskirts of the open-air museum stretches a picturesque chain of fourteen windmills. This is one of the richest collections of windmills in the Soviet Union.

Windmills played an important role in the organization of the architectural aspect of the 18th—19th century Ukrainian village. They were built on the highest spots so they could be seen from afar. This explains why folk craftsmen paid so much attention to their form, proportions and decorative design.

Another small farmstead of a poor peasant overlooks a ravine. Everything in this cottage is very modest, every object speaks of the master's scanty income: the plates and dishes are mostly of wood, a trunk is in place of the table, the icon corner is adorned with two *rushniks*; some threadbare clothing hangs on the rail.

One exhibit in the museum is completely unique from the social point of view. It is a 19th-century tavern. How much sorrow its walls have seen! The unfortunate poor peasant left there his last kopeck or even his coarse heavy coat or boots.

On the other side of the road from the tavern there is a complex of dwellings and functional buildings for forest-

guards and mounted wardens. It includes a big log house of the late 19th century, a barn and a cone drying-room. Here the visitor can see a rich collection of implements for care of the forest; inside the forest-guards' house there are stuffed beasts and birds.

A really picturesque corner of the museum is Cherry Street planted on both sides with cherry-trees. This is a street with wells and well sweeps, with the farmsteads of a joiner, a weaver, a comb-maker and a cooper. Such farmsteads of peasant-craftsmen are typical for the period of the development of capitalistic relations in the Ukrainian village. A peasant could not maintain a family simply by working on his tiny patch of land, and so frequently some craft became his main source of provision. Each of the workshops presents the craftsman's corresponding instruments, devices, work pieces and finished products. The interiors of the craftsmen's cottages are restored respective of the trade of their masters. At the far end of Cherry Street there is a large farmstead of a rich kulak-landowner of the late 19th century. In the courtyard one will find several barns, a cattle-shed divided into two sections, a threshing barn, a shed and a big cottage. The furniture in the rooms includes both traditional objects, and pieces in vogue at that time, adopted from the bourgeoisie, landowners and clergy whose way of life the kulak tried to follow.

The dwellings, workshops and functional structures exhibited in the open-air museum give a fairly good idea of the Ukrainians' life and customs in the areas of the Dniester's middle reaches after the 1861 Reform which abolished serfdom, as well as acquaint the visitor with the original creativity, talent and high artistic craftsmanship inherent in Ukrainian people.

The Open-Air Museum of Folk Architecture and Life in Pereyaslav-Khmel'nitsky has become a genuine treasure-house of Ukrainian folk art. It is an admirable monument to the skill of the Ukrainian people who created unique masterpieces of folk art overcoming social, national and political oppression.

The museum exposition helps the present generation of Soviet people to understand better the way of life of their ancestors and makes it possible to compare the Ukrainian village of the past with the flourishing Soviet Ukrainian village of today.

Хата селянина-ткача.
Друга половина XIX ст.
Weaver's cottage. Latter
half of the 19th c.

Мальована піч у хаті
селянина-ткача
Stove in the weaver's
cottage adorned with
decorative painting

У майстерні селянина-
ткача
In the weaver's workshop

Інтер'єр хати селянина-
ткача
Interior of the weaver's
cottage

Корчма. Початок XIX ст.

Tavern. Early 19th c.

Інтер'єр корчми

Interior of the tavern

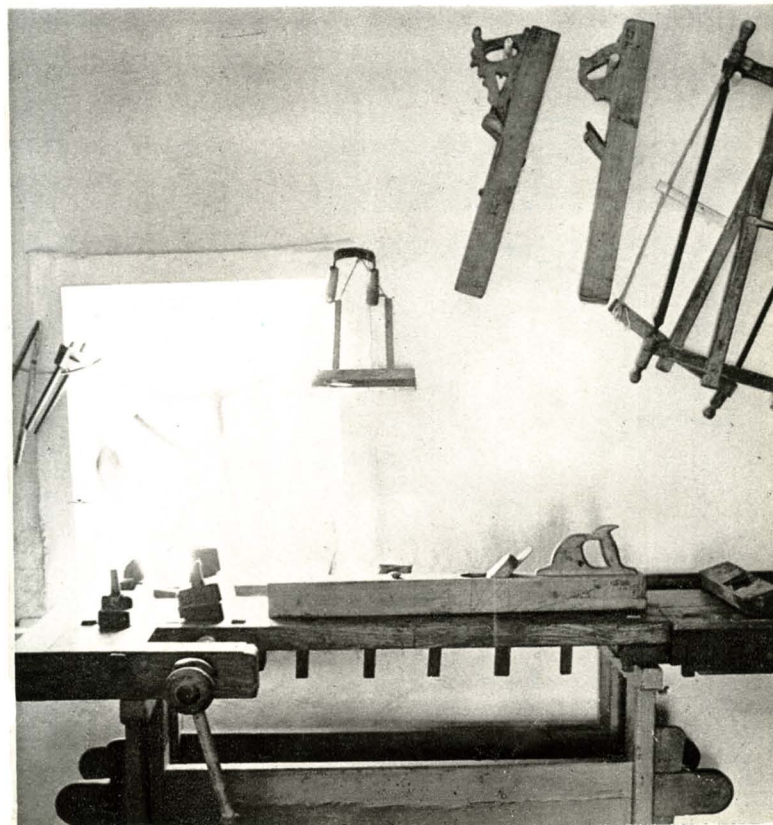

Хата селянина-столяра. Кінець
XIX ст.

Joiner's cottage. Late 19th c.

У майстерні селянина-столяра
In the joiner's workshop

Інтер'єр хати селянина-столяра

Interior of the joiner's cottage

Мальована піч у хаті селянина-столяра

The stove in the joiner's cottage adorned with decorative painting

Колиска у хаті селянина-столяра

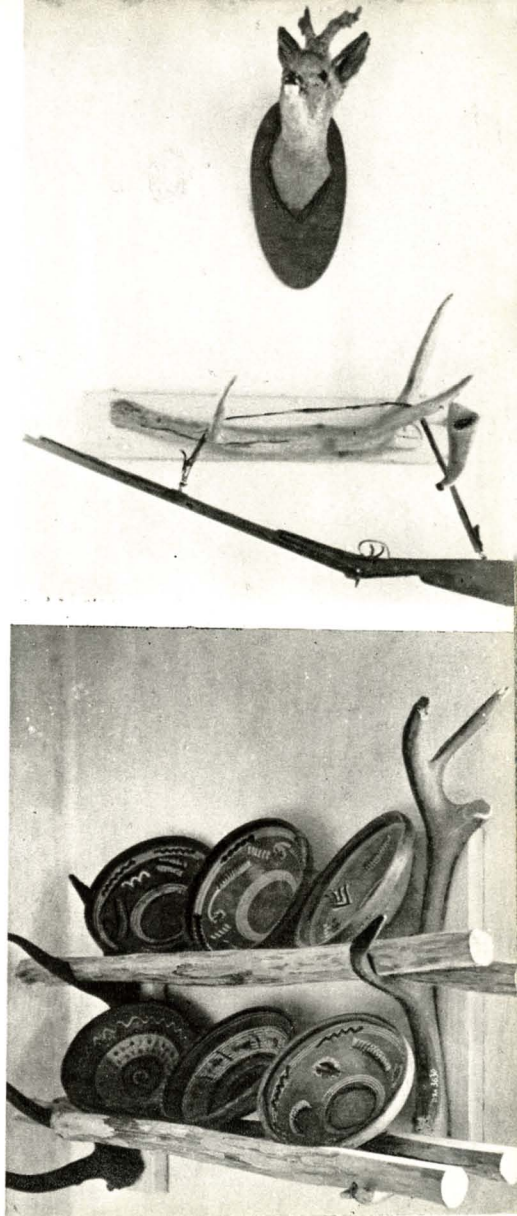
Cradle in the joiner's cottage

Будинок лісового
кордону. Друга поло-
вина XIX ст.
The forest-guard's
house. Latter half of
the 19th c.

Побутові речі лісників
Items of the forest
wardens' household

Інтер'єр хати селянина-бідняка.
Кінець XVIII ст.

Interior of the poor peasant's
cottage. Late 18th c.

На околиці музею-села
(фрагмент експозиції)

Outskirts of the museum-
village. Partial view

Хата селянина-гребінника. Друга
половина XIX ст.
Comb-maker's cottage. Later
half of the 19th c.

У майстерні селянина-гребінника
Comb-maker's workshop

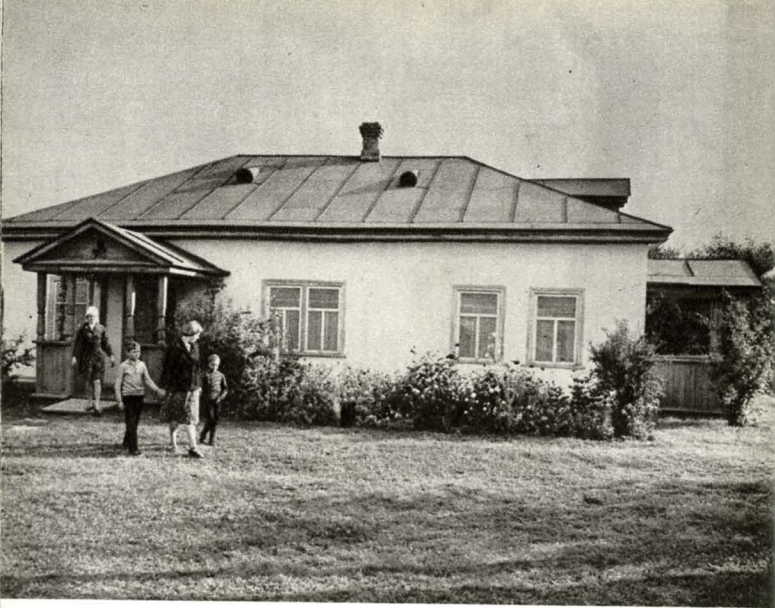
Ворота садиби селянина-бондаря.
Кінець XIX ст.

Gates of the cooper's farmstead.
Late 19th c.

У майстерні селянина-бондаря

In the cooper's workshop

Будинок куркуля.
Кінець XIX ст.
Kulak's house.
Late 19th c.

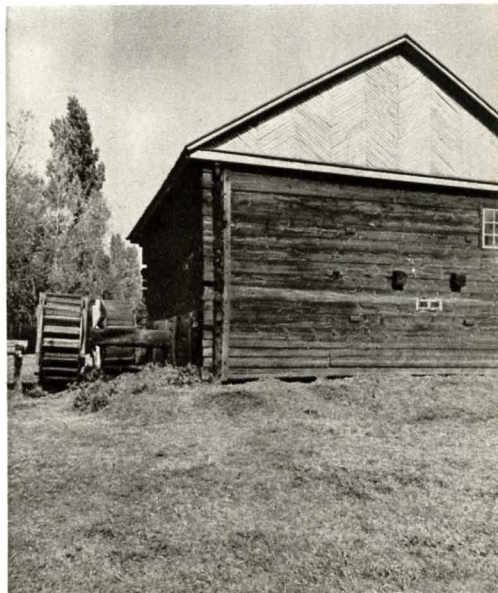
Вітальня у будинку
куркуля
Living-room in the
kulak's house

Мисливська дача
поміщика. Ідальня.
Кінець XIX ст.

Dining-room in a
landowner's hunting
house. Late 19th c.

Водяний млин. По-
чаток XIX ст.
Watermill. Early 19th c.

Керамічні вироби народних
майстрів Полтавщини й Київщини.
XX ст.

Earthenware produced by folk
master-craftsmen of Poltava and
Kiev regions, 20th c.

Персонажі «Казки про золотого
півника». Скульптор Л. С. Сабанєєва

Figurines made after the motifs of
A. Pushkin's "Tale of Golden
Cockerel." Sculptor L. Sabaneyeva

Гобелен «Либідь». Автор
В. А. Вуколов

"Lybed" tapestry. Master-
craftsman V. Vukolov

У залах музею декоративно-
прикладного мистецтва

In the halls of the Museum of
Decorative and Applied Art

ББК85.113(2Ук)1л6
72С(С2)1(069)
М89

**МУЗЕЙ НАРОДНОЇ
АРХІТЕКТУРИ І БИТА
В ПЕРЕЯСЛАВЕ-ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ**

Фотоальбом

Київ, видавництво «Мистецтво», 1981
(На українському і англійському мовах)

Автор тексту
Анна Іванівна Слюсар

Складання
і художнєве редактування
Алексея Петровича Полянського

Фото
Станіслава Сергєєвича Крячка

Художник
Владимир Павлович Титаренко

Завідуючий редакцією
В. Г. Голяков

Редактор М. О. Прядка

Редактор тексту
англійською мовою
О. К. Подшибіткіна

Технічні редактори
Н. А. Турбанова, Л. Г. Ремінник

Коректор
С. І. Гайдук

Здано до набору 20.06.80. Підписано до друку 05.02.81. БФ 20934. Формат 70Х90/32. Папір крейдяний. Гарнітура журнальна рублена. Спосіб друку глибокий. Умовн. друк. арк. 2,34. Умовн. ф.-відб. 8,48. Обл.-вид. арк. 3,33. Тираж 25 000 прим. Зам. 1917. Ціна 55 коп.

Видавництво «Мистецтво».
252034, Київ-34, Золотоверхівська, 11.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига»
252057, Київ-57, Довженка, 3.

© Видавництво «Мистецтво», 1981.

**М89 Музей народної архітектури та побуту в
Переяславі-Хмельницькому: Фотоальбом,
авт. тексту Г. І. Слюсар; Упорядкування
О. П. Полянського; Фото С. С. Крячка.—
К.: Мистецтво, 1981.— 64 с., іл.— Текст укр.
та англ. мовами.**

В обкл.: 55 к. 25 000 пр.

Серед багатьох історичних пам'яток Переяслава-Хмельницького найбільшою популярністю у туристів користується перший на Україні музей просто неба. На мальовничих берегах річок Трубежа і Полівки дбайливо відтворено культуру та побут українського до-революційного села. У незвичайному поселенні можна побачити хати бідняка та багатія-промисловця. В інтер'єрах будівель — знаряддя праці, посуд, хатні начиння, одяг та інші унікальні експонати. Видання призначене для радянських та зарубіжних туристів.

**М 60803—071 645—81
М207[04]—81
4911020000**

**ББК85.113(2Ук)1л6 + 63.5[2]л6
72С(С2)1(069) + 902.7(069)**